

Antonija
Eremut

Vjesnici modernog Splita

Arhitekti braća Žagar / iz fundusa Muzeja grada Splita
Muzej grada Splita, Papalićeva 1, Split
27. 02. 2014. – 27. 04. 2014.

AUTORICA KATALOGA I KONCEPCIJE: Tea Blagaić Januška;
STRUČNE SURADNICE: Karin Šerman, Ana Šverko
AUTORICA LIKOVNOG POSTAVA: Ana Šverko;
SURADNIK POSTAVA: Mirko Gelemanović

Studijskom izložbom *Arhitekti braća Žagar / iz fundusa Muzeja grada Splita* splitskoj kulturnoj i stručnoj javnosti predstavljani su arhitektonski nacrti, skice, osobni dokumenti, korespondencija, fotografije i spisi proizašli iz građevinske djelatnosti braće Eduarda i Danila Žagara. Oni su u Splitu, nakon samostalne djelatnosti starijeg Eduarda od samog početka 20. stoljeća, od 1925. do 1943. godine vodili zajedničko *Građevno poduzetništvo braća D. E. Žagar i drug., ing. arhitekt i graditelj.*

Izložbu otvaraju portreti Eduarda i Danila Žagara velikih dimenzija, uokvireni panoramama Splita s početka 20. stoljeća. Ovim se posjetitelje uvodi u kontekst, ali istovremeno i odaje počast arhitektima, koji su mnogim današnjim stanovnicima Grada do otvaranja izložbe i medijskih tekstova koji su je popratili u velikoj mjeri bili nepoznati. Međutim, oni su kao projektanti, izvođači, suradnici, sudionici natječaja ili pak članovi žirija pojedinačno ili zajedno sudjelovali u većem dijelu arhitektonskih i urbanističkih zahvata u Splitu, ali i u Trogiru, Imotskom, Dubrovniku, Boki Kotorskoj, Zagrebu, Bjelovaru, Novom Mestu itd.

Minimalističkom koncepcijom, temeljenom na velikoj količini originalnog materijala, plakatima s uvećanim arhitektonskim nacrtima, dekorativnim studijama i detaljima te bogatim legendama do izražaja dolazi osnovni izložbeni sadržaj,

koji se na određeni način “samoprezentira”. Katalog izložbe donosi pak izvrsno proširenje tog sadržaja iscrpnim izlaganjem političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prilika Splita i Dalmacije toga vremena.

Istraživanje arhive braće Žagar u cilju postavljanja izložbe nije bilo samo preglednog karaktera, već je urodilo i novim znanstvenim spoznajama. Do sada je bilo poznato da je mlađi Danilo odrađivao praksu u zagrebačkom atelijeru Fischer u razdoblju od 1918. do 1919. godine. No, Karin Šerman i Ana Šverko su među dosad nezamijećenim skicama u arhivi Žagarovih pronašle i atribuirale 26 crteža, skica i nacrti koji se odnose na projekte atelijera Fischer i Hrubý iz Zagreba (1897. – 1898.), temeljem kojih su utvrdile da je već i sam Eduard bio povezan s biroom. Iznijele su stoga utemeljenu pretpostavku da je Eduard Žagar, kao đak koji je pohađao zagrebačku Graditeljsku školu krajem 19. stoljeća, surađivao na razradama pronađenih projekata navedenog atelijera, te da je vlastite crteže i radne nacрте ponio sa sobom u Split. Osim toga, autorice su po prvi puta donijele nacрте kuće Rismondo te komparativnom analizom potvrdile atribuciju kuće Duplančić, ali i pretpostavile Eduarda Žagara kao autora dosad neatribuirane secesijske kuće u Sinjskoj ulici.

Zanimljivo je da pomoću heterogenih projektantskih “rukopisa” Žagarovih

možemo pratiti evoluciju odnosno smjenu stilova koja je obilježila arhitekturu početkom 20. stoljeća: Eduard projektira u slogu neostilova (samostan sv. Frane) i secesije (kuće Duplančić, Arbanasić, Ferić, vila Plevna), a Danilo u slogu novog klasicizma, dok u sofisticiranom internacionalnom stilu pak projektira Eduardov sin Doris (stambena zgrada na uglu Istarske i Riječke ulice).

U kontekstu tadašnje arhitekture Splita, rad Eduarda Žagara karakterizira “sjevernjački”, kontinentalni utjecaj, koji praktički ignorira lokalne, mediteranske tradicijske graditeljske elemente, što je najbolje vidljivo na upečatljivoj vili Plevna, njegovu projektu iz 1903. godine. Ona se nalazi točno nasuprot Palače zadružnog saveza ing. Petra Senjanovića, uz Kamila Tončića najznačajnijeg i najpoznatijeg aktera izgradnje Splita toga vremena. Na ovoj zgradi iz 1912.-18. uspostavlja se dijalog secesijskog jezika s baštinjenim karakteristikama lokalne mediteranske arhitekture,

pa je specifični “rukopis” Eduarda Žagara, blisko pozicioniran Senjanovićevom, još izrazitiji.

Arhiva braće Žagar, dio fundusa Muzeja grada Splita, o čijem preuzimanju i sadržaju primopredajnog zapisnika ne postoje podaci, sastoji se od četiri serije: 1. Eduard Žagar, u kojoj se nalazi ukupno 11 njegovih projekata; 2. Arhiv građevinskog poduzeća Braća Žagar i drug., s raznim troškovnicima, nacrtima, skicama, crtežima, dokumentacijom o tvtki te vojnim i civilnim zemljovidima; 3. Doris Žagar, s dokumentacijom o stambenoj zgradi na parceli 6557/3; 4. Obiteljski spisi s osobnim dokumentima i korespondencijom.

Uravnoteženim i odmjerenim prožimanjem informacija o onodobnom Splitu, javnih projekata i osobnih predmeta braće Žagar ova, obujmom mala izložba otvorila je pogled u prošlost s mišlju na sadašnjost, kojom je započela i budućnost, koja će intenzivirati istraživanja i inicijative usmjerene ka valorizaciji i zaštiti arhitekture

20. stoljeća. U “mozaičnoj cjelini satkanoj od dijelova koji predočuju mjesta i oblike graditeljstva i djelovanje istaknutih pojedinaca putem kojih je arhitektura živjela u Splitu u prvim desetljećima 20. stoljeća”¹ isprepleću se tako povijest grada i povijest arhitekture s graditeljskom i osobnom povijesti dvojice nedovoljno poznatih i priznatih arhitekata. Njima je dosad u cijelosti posvećen samo jedan rad, “Graditelji braća Žagar” Stanka Piplovića, objavljen u *Kulturnoj baštini* br. 32.

Iako je stariji Eduard bio građevinski inženjer koji se specijalizirao na Umjetničkoj akademiji u Münchenu, a mlađi Danilo arhitekt školovan u Pragu, izložbom su obojica krštena arhitektima, a ne graditeljima, kako ih se dosad

nazivalo. Naime, autorice su utvrdile da i Eduarda Žagara valja smatrati arhitektom s obzirom na njegov opus u tom specifičnom razdoblju, u kojemu je arhitekt ujedno “i projektant, i izrađivač složenih troškovnika, i voditelj poslovanja i izvođač”,² a Eduardu se ne može osporiti niti jedna od ovih djelatnosti.

Izložba *Arhitekti braća Žagar / iz fundusa Muzeja grada Splita* pokazala je da istraživanje “naftalina” neklasificiranog arhivskog materijala može proizvesti sasvim svježe uvide, koji uspostavljaju nove odnose s prošlošću, otkrivaju kulturne veze različitih sredina nekog vremena, a u ovom slučaju istovremeno i odaju priznanje manje poznatim imenima hrvatske arhitekture. x

1 ANA ŠVERKO, KARIN ŠERMAN, Eduard i Danilo Žagar i splitska arhitektura prve polovine 20. st, u: *Arhitekti braća Žagar iz fundusa Muzeja grada Splita* (katalog izložbe), Split, 2013., str. 67

2 Preuzeto s legende izložbe.